

УДК 377.5(477)«1930–1934»

**ПІДГОТОВКА КВАЛІФІКОВАНИХ
РОБІТНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
У ШКОЛАХ РГУ ТА КГУ В УСРР
У 1930–1934 РОКАХ**

**TRAINING OF SKILLED AGRICULTURAL
WORKERS IN THE SCHOOLS OF THE SFE AND
CFE IN THE USSR IN 1930–1934**

Харламов М. І.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних і гуманітарних
дисциплін, Національний університет
цивільного захисту України (Харків, Україна),
e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com,
ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Логовський І. М.,

кандидат історичних наук, доцент, доцент
кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін
соціально-психологічного факультету,
Національний університет цивільного захисту
України (Харків, Україна), e-mail:
marika_logovskay@ukr.net, ORCID ID
0000-0002-3975-9503

Kharlamov M. I.,

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor,
Associate Professor of department of social and
humanitarian disciplines of the National university of
civil protection of Ukraine (Kharkiv, Ukraine),
e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID:
ID 0000-0002-5289-0290

Logovskiy I. M.,

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor,
Associate Professor of department of social and
humanitarian disciplines of the National University of
Civil Defence of Ukraine (Kharkiv, Ukraine),
e-mail: marika_logovskay@ukr.net,
ORCID ID 0000-0002-3975-9503

Метою дослідження є розгляд особливостей підготовки кваліфікованих робітників сільського господарства у школах радгоспного та колгоспного учнівства (радгоспучу, колгоспучу – РГУ, КГУ) української соціалістичної радянської республіки у першій половині 1930-х років. Характеризуються особливості учнівського контингенту та різновиди шкіл РГУ і КГУ. Досліджується специфіка освітнього процесу в даних навчальних закладах. В статті використовувалися проблемно-хронологічний, історико-системний методи дослідження, що дали змогу проаналізувати вказані проблемні питання з науковим об'єктивізмом. Дана наукова стаття базується на матеріалах ЦДАВО України та інших не досліджених раніше історичних документах.

Ключові слова: школи, УСРР, радгоспуч, колгоспуч, освітній процес, кваліфіковані робітники.

The purpose of the study is to consider the peculiarities of the training of skilled agricultural workers in the schools of the state farm and collective farm education (the state farm education, the collective farm education – SFE, CFE) of the Ukrainian Socialist Soviet Republic in the first half of the 1930s. Characterized by the peculiarities of the pupil's contingent and the varieties of schools of the SFE and the CFE. The specificity of the educational process in these educational institutions is researched. The article used the problem-chronological, historical and systematic methods of research that made it possible to analyze the indicated issues with scientific objectivism. This paper is based on the materials of the Central State Archives of the Supreme Power and Administration of Ukraine and other previously unpublished historical documents.

Keywords: school, USSR, sovkhospuch, kolkhozpuch, educational process, skilled workers.

Слід сказати, що вивчення підготовки сільськогосподарських кваліфікованих робітників у

школах радгоспної та колгоспної освіти в УСРР у 1930–1934 роках є досить новою темою в сучасній українській історіографії. Ґрунтовно дані проблеми українські історики-науковці не характеризували. Автор цієї статті висвітлював проблеми розвитку сільськогосподарських професійних шкіл в УСРР у 1920–ті роки [2]. Вказані наукові аспекти, мають науково актуальний характер, оскільки проливають світло на професійне навчання молодих робітників в українських сільських регіонах у першій половині 1930-х років. Метою статті є розгляд особливостей підготовки кваліфікованих робітників сільського господарства у школах радгоспного та колгоспного учнівства в УСРР у 1930–1934 роках.

Великі зміни у сільському господарстві України на початку четвертого десятиліття ХХ століття, створення великих механізованих зернових та тваринницьких радгоспів і колгоспів призвели до необхідності забезпечення сільськогосподарського виробництва кваліфікованими робітниками. Нові фахівці повинні були мати сучасні технологічні знання, а також належний рівень політехнічної освіти та «громадсько-політичну свідомість» [1, с. 5]. Сільське господарство української республіки відчувало великий брак наступних робітників-фахівців: скотарів, вівчарів, свинарів, птахівників, городників, виноградарів, сироварів, маслоробів, конярів, бджолярів, меліораторів, трактористів, шоферів, рахівників тощо.

Народний комісаріат освіти УСРР приймає рішення про відкриття у сільськогосподарських регіонах республіки шкіл радгоспівського та колгоспного учнівства (школи РГУ та школи КГУ) для підготовки молодих фахівців з різних напрямів аграрної сфери. У даних освітніх закладах могли навчатися юнаки та дівчата віком від 14 до 20 років, що вже мали освітню базу семирічної трудової школи (як виняток, іноді могли прийматися молоді люди зі свідоцтвом про закінчення чотирирічної трудової школи) [3, арк. 4].

Термін навчання у школах радгоспучу та колгоспучу дорівнював два с половиною роки. Учні, що вступали до шкіл РГУ ТА КГУ з базовою підготовкою семирічної школи отримували поглиблені політехнічні, громадсько-політичні та фахові знання, що мали допомогти засвоїти належну кваліфікацію працівника сільськогосподарського підприємства. Молодь, яка мала освіту лише чотирирічної школи додатково мала засвоїти ще й знання 5, 6, 7 класів радянської «семирічки».

Усі школи радгоспного та колгоспного учнівства залежно від профілю кваліфікованих працівників поділялися на сезонні та несезонні. До несезонних шкіл відносилися заклади освіти з технологічної переробки молока, механізації сільського господарства, сільськогосподарського рахівництва, підготовки шоферів та трактористів тощо. Сезонні школи – це школи з підготовки фахівців з певної галузі сільськогосподарського виробництва (школи буряківництва, школи зернового господарства, школи технічних сільськогосподарських культур тощо) [1, с. 6]. У сезонних школах взимку навчання

було лише теоретичним з об'єктивних причин, а навесні, влітку, восени – теоретичне навчання поєднувалося із практичним. У несезонних учбових установах навчання цілий рік відбувалося у комплексному поєднанні теорії та практики.

Таким чином, в основі освітнього процесу було виробниче навчання. В ході даного навчання планувалося органічно поєднувати цикли загальноосвітніх та загально технічних дисциплін із спеціальними фаховими практичними дисциплінами. Так у пояснювальній записці до типових навчальних планів шкіл радгоспучу та колгоспучу на 1931–1932 навчальний рік говорилося про специфіку поєднання освітніх циклів. «Треба вивчати загальноосвітні та загальнотехнічні й фахові дисципліни на процесах свого виробництва, переносючи окремі виробничі процеси або моменти в умови аудиторії чи лабораторії, щоб дати наукове обґрунтування та настанову» [1, с. 5]. Для спеціального вивчення фахових дисциплін та виробничого навчання виділялося 60 відсотків часу, а для засвоєння загальнотехнічних та загальноосвітніх предметів – 40 відсотків часу. Останні предмети мали бути тісно пов'язані з безпосереднім виробництвом.

Тривалість робочого дня у сезонних школах РГУ та КГУ становила – 6 годин суто теоретичних занять, чи 7 годин – виробничого навчання. Для несезонних шкіл тривалість робочого дня не мала перевищувати 8 годин (теоретичних і практичних разом). Два з половиною роки освітнього процесу у школах радгоспучу та колгоспучу поділялися по рокам наступним чином: 1 рік – 30 декад навчання, 2 рік – 30 декад навчання, 3 рік – 17 декад навчання для сезонних шкіл, та 15 декад – для несезонних [1, с. 6].

Приведемо для прикладу деякі навчальні плани сезонних та несезонних шкіл РГУ та КГУ. Так, у несезонній школі підготовки трактористів (тракторучі) вивчали такі предмети з загальнотехнічного та загальноосвітнього напрямку: суспільствознавство, українську мову та літературу, російську мову, фізику з хімією та електротехнікою, математику, географію, природознавство, фізкультуру, військове навчання, політичне навчання, основи індустріального виробництва, професійну гігієну та техніку безпеки. У тракторучі спеціальними фаховими предметами були: тракторна справа, ремонтна справа та експлуатація тракторів; причіпні знаряддя; рослинознавство і ґрунтознавство; технологія матеріалів; технічна механіка; спеціальне креслення; організація соціалістичного сільського господарства та рахівництва; соціалістична реконструкція сільського господарства. Окремим блоком з 2400 годин йшло виробниче навчання [3, арк. 14зв].

У сезонній школі радгоспного та колгоспного навчання з підготовки фахівців з вирощування сільськогосподарських технічних культур (хміль та тютюну) були свої дисципліни. Загальноосвітні та загальнотехнічні предмети були наступними: суспільствознавство, українська мова і література,

російська мова, фізика з метеорологією, хімія, математика з графічною грамотою, географія, природознавство, фізкультура, військове навчання, політичне навчання, основи індустріального виробництва. У цих же школах вивчали такі спеціальні навчальні предмети: ґрунтознавство; рослинознавство; технічні культури (хміль або тютюн); знаряддя й машини; боротьба зі шкідниками та хворобами; збирання, первісна обробка, стандарт, зберігання та транспортування; організація соціалістичного сільського господарства та рахівництва; соціалістична реконструкція сільського господарства. Окремим блоком з 1610 годин йшло виробниче навчання [3, арк. 12зв]. Як бачимо окремі відмінності у навчальних планах між сезонними та несезонними школами були. В основному вони залежали від специфіки напряму школи та необхідності засвоєння знань на практиці в ході виробничого навчання.

Велику увагу в усіх школах радгоспучу та колгоспучу приділяли вивченню організації соціалістичного сільського господарства та рахівництва. Рахівництво вивчали разом з вивченням організаційної структури аграрного господарства УСРР та СРСР, фіксуючи «...важливі моменти через рахівничі записи, як от облік земельних площ, приміщень, ремонту, трудової сили, матеріальних витрат тощо» [1, с. 7]. Уміння розбиратися у розрахунках і знання організації сільськогосподарського сектору повинно було дати можливість розглядати промфінплани, аналізувати їх та критично і раціонально до них підходити. Учні мали розглядати організацію соціалістичного сільського господарства та аграрне рахівництво на конкретних прикладах своїх господарств. В кожній школі також вивчали спеціальний предмет – «Соціалістична реконструкція сільського господарства». У ньому характеризувалися особливості перебудови аграрного сектору держави в епоху прискореної індустріалізації та колективізації. Обов'язковим предметом у кожній школі РГУ та КГУ було політичне навчання, на якому молоді доводилися основні принципи комунізму, сталінські догмати та переваги планової економіки над ринковою. Учні повинні були ставати не тільки кваліфікованими фахівцями, але й свідомими громадянами Союзу Радянських Соціалістичних Республік. В процесі навчання адміністрації досліджуваних навчальних закладів дотримувалися принципів об'єднання споріднених дисциплін через брак навчальних годин, виділених на теоретичне навчання [1, с. 7].

Слід сказати, що у першій половині 1930–х років досить велика кількість української сільської молоді пішла навчатися до шкіл РГУ та КГУ, оскільки можливість навчання у містах була обмежена. Багато з них успішно завершили навчання та стали кваліфікованими робітниками аграрного сектору української республіки. В подальшому у дослідженнях можливий аналіз роботи міських професійних шкіл в українській радянській республіці у 1930–х роках.

Список використаних джерел

1. 'Типові навчальні плани шкіл радгоспучу та колгоспучу на 1931–32 рік', 1931, Харків: *Держсільгоспвидав*, 28 с.
2. Харламов, МІ., 2007. 'Розвиток сільськогосподарських професійних шкіл в УСРР у 1921–1929 рр.', *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць*, Харків: *ХНУ ім. В. Н. Каразіна*, Вип.10, с.161–168.
3. 'Центральний державний архів вищих органів влади та управління України', Ф.153 «Україно–Кримський союз зернових господарств Державного об'єднання зернових радянських господарств Народного комісаріату земельних справ СРСР, м. Харків (Україно–Кримський союззернотрест) (1929–1933)», Оп.1, Спр.500 Плани та програми для навчальних закладів, 18 арк.

References

1. 'Typovi navchal'ni plany shkil radgospuchu ta kolgospuchu na 1931–32 rik (Typical school curriculums for agribusiness and collective farms in 1931–32)', 1931, Harkiv: *Derzhsil'gospvydav*, 28 s.
2. Harlamov, MI., 2007. 'Rozvytok sil's'kogospodars'kyh profesijnyh shkil v USRR u 1921–1929 rr. (The development of agricultural vocational schools in the USSR in 1921–1929)', *Aktual'ni problemy vitchyznjanoi' ta vsesvitn'oi' istorii': Zbirnyk naukovykh prac'*, Harkiv: *HNU im. V. N. Karazina*, Vyp.10, s.161–168.
3. 'Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai'ny (Central State Archive of the Supreme Power and Administration of Ukraine)', F.153 «Ukrai'no–Kryms'kyj sojuz zernovyh gospodarstv Derzhavnogo ob'jednannja zernovyh radjans'kyh gospodarstv Narodnogo komisariatu zemel'nyh sprav SRSR, m. Harkiv (Ukrai'no–Kryms'kyj sojuzzernotrest) (1929–1933)», Op.1, Spr.500 Plany ta programy dlja navchal'nyh zakladiv, 18 ark.

* * *